

OPLEIDINGSPROFIELEN

Kunstvak Docentopleidingen
Vastgesteld 15 april 2025

Landelijk netwerk van
kunstvakdocentenopleidingen
KVDO

Bachelor
Docent Beeldende kunst en vormgeving
Docent Dans
Docent Muziek
Docent Theater

Master
Kunsteducatie

1

KUNSTVAK
DOCENTEN
OVERLEG
KVDO

1. Woord vooraf	3
2. Context en aanpak actualisering	4
2.1 Inleiding	
2.2 Context van de huidige actualisering	
Het Bestuursakkoord en werken met leeruitkomsten	
De herijking van de generieke kennisbasis voor lerarenopleidingen	
Herziening kerndoelen en examenprogramma's	
voor het funderend onderwijs	
Ontwikkelingen in het werkveld	
Afspraken in de sector kunstvakonderwijs	
2.3 Aanpak van de actualisering	
3. Beroepsprofielen kunstvakdocenten	9
3.1 Inleiding	
3.2 Beroepsprofielen kunstvakdocenten	
3.3 KVDO–Beroepsprofiel voorgezet onderwijs en buitenschools	
Thema's en trends	
Vaardigheden	
4. Opleidingsprofielen kunstvakdocenten	11
4.1 Inleiding	
4.2 Toelichting op leeruitkomsten	
Het formuleren van leeruitkomsten	
Leeruitkomstgebieden KVDO bachelor in relatie tot generieke leeruitkomsten	
Toelichting op de body of knowledge van de KVDO bachelor	
Toelichting op de leeruitkomsten van de master kunsteducatie	
5. De leeruitkomsten en body of knowledge van de bachelor kunstvakdocentenopleidingen	17
6. De leeruitkomsten van de master kunsteducatie	19
7. Bijlagen	21
7.1 Geschiedenis van de actualisering	
7.2 Positie van de kunstvakdocentenopleidingen in het onderwijsstelsel	
Niveaubeschrijving associate degree	
Niveaubeschrijving bachelor	
Niveaubeschrijving master	
Verschillen met andere hbo-opleidingen, opleidingen op mbo-niveau en wetenschappelijk onderwijs	

1. Woord vooraf

Joy.

Plezier is misschien niet het woord dat alseerste bij je opkomt bij een opleidingsprofiel; tegelijkertijd is het essentieel voor het succes en de betekenis van het vak waar dit opleidingsprofiel over gaat. De kunstvakdocent, de artisteducator.

Plezier krijgen van het werken met mensen in een kunstvak. Plezier dat verder gaat dan entertainment. Plezier dat voortkomt uit samen betekenis geven aan hetgeen we meemaken, doen en creëren. Verhalen vertellen in alle vormen en maten binnen allerlei disciplines. En dit te delen en betekenis te geven met je klasgenoten, je vrienden, je familie, en je publiek. Dit is noodzakelijk voor onderling begrip, om je stem te laten horen, jezelf te uiten, maar ook om te leren, te transformeren, te positioneren, kritisch te luisteren en te ontdekken wie en wat je allemaal bent.

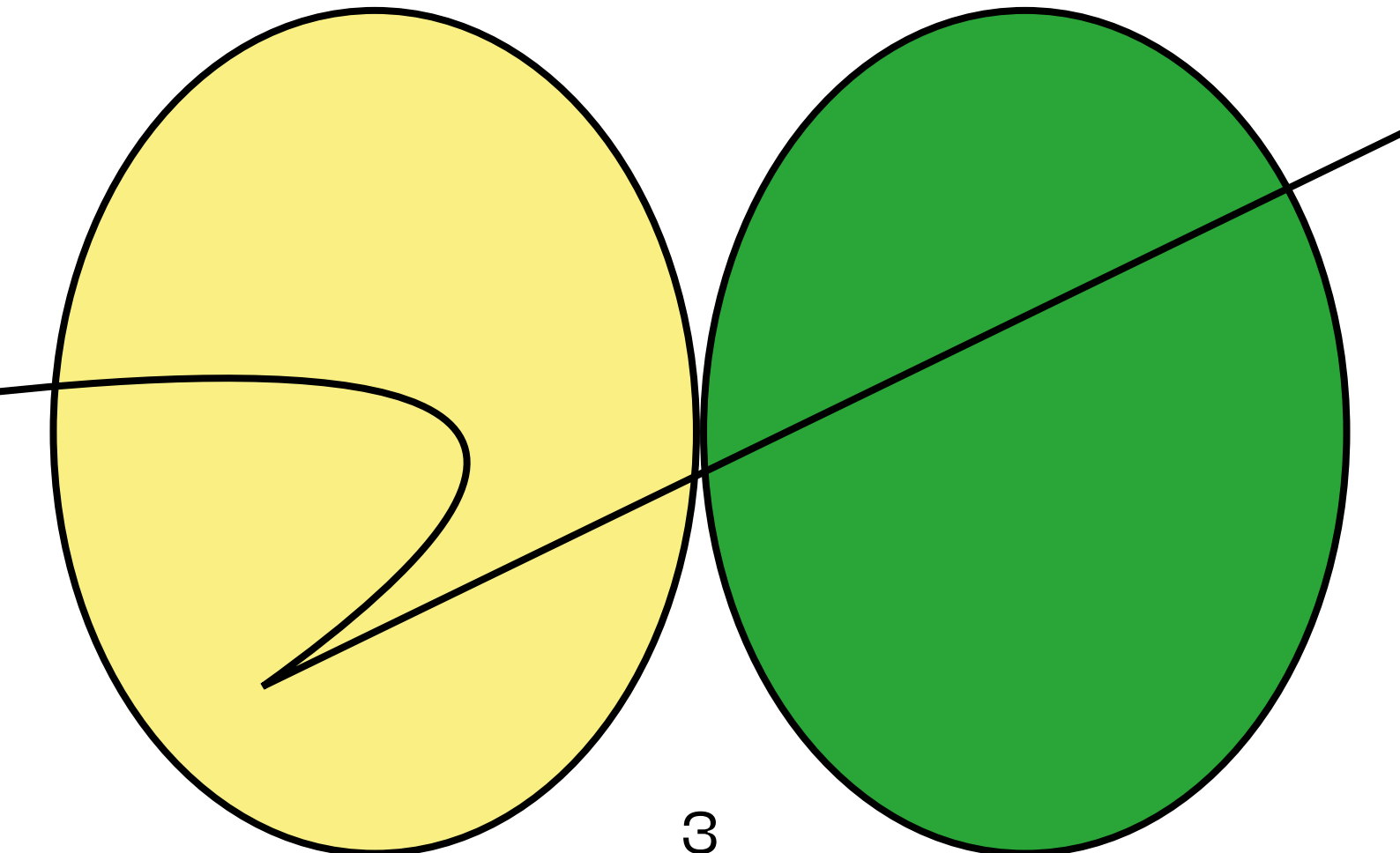
Betekenisvol kunstonderwijs: dat is waar wij voor staan. En met dit opleidingsprofiel geloof ik dat we daarvoor de juiste actuele kaders hebben gevonden. Kaders die voor de kunstvakdocentopleidingen de aankomende

jaren richtinggevend zijn voor de ontwikkeling van ons vak en onze curricula met voldoende ruimte voor de actualiteit en de transities die in de wereld gaande zijn. In het bijzonder wil ik aandacht vragen voor het proces hoe we het kunstvakonderwijs diverser, inclusiever en toegankelijker krijgen. Meerstemmigheid is van groot belang.

Dit opleidingsprofiel daagt onze studenten uit om zich dit brede vak als startbekwame en bevoegde docent in zowel de binnenschoolse werkvelden als de buitenschoolse werkvelden eigen te maken. De essentie van hun bekwaamheid vind je in hoofdstuk 5 (voor het bachelorniveau) en hoofdstuk 6 (masterniveau).

Ik wil iedereen bedanken die bijgedragen heeft aan de totstandkoming van dit opleidingsprofiel, de begeleidingscommissie, de werkgroep, de adviescommissie kennisparagraaf en in het bijzonder Eva van der Molen die als projectleider alles bij elkaar heeft gekregen. Het was uitdagend werk om alle processen rondom het bestuursakkoord, de lerarenopleidingen, het kunstonderwijs met elkaar te verbinden en dit is gelukt. Dank.

Cormac Burmania, voorzitter KVDO

2. Context en aanpak actualisering

2.1 Inleiding

Het kunsteducatieve werkveld is voortdurend in beweging. Onze alumni spelen in die beweging een relevante, vruchtbare rol en dat kunnen zij mede doordat de kunstvakdocentenopleidingen gewend zijn om de vinger aan de pols te houden van actuele ontwikkelingen. De meest formele vorm daarvan is de zesjaarlijkse scan van het werkveld die leidt tot een nieuw beroepsprofiel, en in het verlengde daarvan de actualisatie van de opleidingsprofielen.

Bij deze actualisatie komt veel kijken. Binnen het hoger onderwijs zijn de kunstvakdocentenopleidingen onderdeel van de sector kunstvakonderwijs, niet van de lerarenopleidingen. Ze zijn bovendien ongedeeld en ongegradeerd. Ongedeeld verwijst naar de breedte van het beroepsveld, dat zowel veel soorten en niveaus van formeel onderwijs omvat (het binnenschoolse werkveld) als centra voor de kunsten, amateurverenigingen, culturele instellingen en vrije initiatieven (de actieve cultuurparticipatie)¹. Ongegradeerd houdt in, dat afgestudeerden startbekwaam zijn voor zowel het primair onderwijs als voor het eerste- en tweedegraadsgebied. In het primair onderwijs worden zij vakleerkrachten genoemd. Bij de actualisatie moet dus rekening worden gehouden met de vereisten voor het civiel effect (mogen lesgeven binnen het formele onderwijs) en tegelijkertijd recht worden gedaan aan de positie van de opleidingen in het kunstvakonderwijs en het brede werkveld.

Waarom opleidingsprofielen? Werkgevers, beroepsverenigingen, afgestudeerden en hogescholen vinden het van belang dat iemand, die met diploma X voor opleiding Y van hogeschool A afstudeert, op hoofdlijnen beschikt over dezelfde basiskennis en -vaardigheden als iemand met hetzelfde diploma maar dan van hogeschool B, en voldoet aan dezelfde standaard. Daarom moeten hogescholen die dezelfde opleidingen aanbieden samen, in een landelijk opleidingsprofiel, vaststellen aan welke eisen hun afstudeerders moeten voldoen. Voor lerarenopleidingen gelden aanvullende vereisten: leraren mogen alleen met speciale bevoegdheden voor de klas staan. Er gelden extra landelijke bekwaamheidseisen voor alle lerarenopleidingen. In 2010 adviseerde de commissie Dijkgraaf dat

kunstopleidingen zich scherper profileren². Het is de bedoeling dat de hogescholen en opleidingen binnen de landelijke opleidingsprofielen de ruimte vinden om zich van elkaar te onderscheiden. Kunstvakdocentenopleidingen relateren het profiel van hun opleidingen aan de landelijke KVDO-opleidingsprofielen. Ze geven hun profiel vanuit hun eigen identiteit vorm in richtingen en routes. De opleidingen verwijzen daarbij naar elkaar door en leveren in vergelijking met andere lerarenopleidingen veel individueel maatwerk.

De opdracht om te profileren (dus dingen verschillend te doen) zet spanning op de eis om te standaardiseren op basis van landelijke bekwaamheidseisen voor leraren (dus dingen hetzelfde te doen).

Het KVDO, bestaande uit opleidingsvertegenwoordigers van de 11 hogescholen met kunstvakdocentenopleidingen, heeft de regie gevoerd over het proces van actualisering van de KVDO-opleidingsprofielen. Naast de actualiteit van het beroep waren er vanuit het kunstonderwijs ook andere aandachtspunten voor de actualisering. Het KVDO heeft op basis daarvan de volgende eisen opgesteld voor de herijking van de profielen:

1. De eindkwalificaties worden beschreven in de vorm van leeruitkomsten³ en kenniselementen op een hoog aggregatieniveau.
2. De formuleringen per leeruitkomstgebied zijn te beschouwen als overkoepelende, algemene omschrijvingen, die door opleidingen worden gekoppeld aan, of vertaald naar, hun opleidings-specifieke leeruitkomsten, geconcretiseerd naar onderwijssector/doelgroep, leerinhoud en context, eventueel met eigen accenten op grond van signatuur, kenmerken van het omringende werkveld of andere eigen kleuring.
3. Waar mogelijk worden de leeruitkomstgebieden geharmoniseerd met die van de andere kunstopleidingen enerzijds, maar in een duidelijke verhouding tot de leeruitkomstgebieden van de lerarenopleidingen zoals gedefinieerd in het kader van het Bestuursakkoord⁴ anderzijds.
4. Er wordt gebruik gemaakt van de begrippen uit de generieke kennisbasis van de lerarenopleidingen; waar dit in de context van de kunstvakdocentenopleidingen niet mogelijk is wordt beargumenteerd waarom ervan wordt afgeweken.

5. De tekst moet begrijpelijk, concreet en toekomstbestendig worden geformuleerd, zodat de academies en hun opleidingen deze goed kunnen (blijven) vertalen naar hun onderwijs. Bondigheid in aantal en formulering van kwalificaties draagt daartoe bij.

6. De tekst geeft zicht op verplichte beroepsvereisten en legitimeert dat er diversiteit in visies en invullingen is per instelling en opleiding.

7. De huidige trends en ontwikkelingen in werk- en onderwijsveld moeten aanwijsbaar worden verwerkt.

8. De toegankelijkheid voor docenten en studenten moet zo groot mogelijk zijn.

In dit document brengt het KVDO voor een brede doelgroep, van studenten tot en met werkveld en lerarenopleiders buiten de kunsten, in beeld wat de huidige en verwachte beroepsvereisten zijn, welke formele kaders van toepassing zijn op de actualisatie van onze opleidingsprofielen, en welke positie de kunstvakdocentenopleidingen vanuit het kunstvakonderwijs innemen ten opzichte van de generieke bekwaamheidseisen voor (gedeelde, gegradeerde) lerarenopleidingen. Dat laatste vereist een vertaalslag naar de unieke positie en het specifieke karakter van de kunstvakdocentenopleidingen.

Kern van het document vormen de geactualiseerde eindkwalificaties in de vorm van leeruitkomsten en kennis in hoofdstuk 5 en 6. Hoe verschillend onze opleidingen ook zijn, deze eindkwalificaties geven voor onze studenten en docenten aan wat studenten in ieder geval moeten leren en voor alle andere betrokkenen wat er van onze afgestudeerden als startende beroepsbeoefenaren verwacht mag worden.

2.2 Context van de huidige actualisering

Volgens afspraken tussen de Vereniging Hogescholen en het ministerie van OC&W worden beroeps- en opleidingsprofielen elke zes jaar geactualiseerd. Naast de vereisten van deze cyclus spelen de volgende externe factoren een belangrijke rol bij de huidige actualisatie:

1. Ongedeeld betekent bovendien dat er binnen de opleidingen geen aparte gespecialiseerde opleidingen worden onderscheiden, zoals vroeger bijvoorbeeld in het beeldende domein aparte opleidingen docent tekenen, docent textiele vormgeving en docent handvaardigheid. Het begrip 'ongedeeld' wordt dus op verschillende manieren gehanteerd

2. Onderscheiden, verbinden, vernieuwen: de toekomst van het kunst- onderwijs. Advies van de commissie-Dijkgraaf voor een sectorplan kunstonderwijs (mei 2010)

- \\ Het Bestuursakkoord en werken met leeruitkomsten
- \\ De herijking van de generieke kennisbasis voor lerarenopleidingen
- \\ Herziening kerndoelen en examens programma's funderend onderwijs
- \\ Ontwikkelingen in het werkveld
- \\ Afspraken binnen de sector Kunstvakonderwijs

Het bestuursakkoord en werken met leeruitkomsten

In 2020 ondertekenden OC&W, de VSNU en de Vereniging Hogescholen het Bestuursakkoord Flexibilisering Lerarenopleidingen. Directe aanleiding was het lerarentekort in het primair onderwijs, het voortgezet onderwijs en in sectoren van het mbo. In het Bestuursakkoord legden de drie partijen vast dat het onderwijs van de lerarenopleidingen flexibeler wordt gemaakt. Daartoe werd onder meer afgesproken dat lerarenopleidingen met leeruitkomsten gaan werken. In januari 2025 wordt dit ook wettelijk mogelijk gemaakt met de Wet Leeruitkomsten Hoger Onderwijs. Het voordeel van leeruitkomsten is in principe onder meer dat studenten meer mogelijkheden hebben om eigen keuzes te maken. Zij kunnen kiezen of ze het aanbod van de opleiding volgen of bijvoorbeeld werkervaring aantonen, waardoor ze sneller door hun studie kunnen gaan.

In februari 2022 heeft de landelijke werkgroep Leeruitkomsten in het kader van het Bestuursakkoord Flexibilisering Lerarenopleidingen een begrippenkader en een harmonisatie-instrument voorgesteld om te maken dat lerarenopleidingen hun leeruitkomsten op een vergelijkbare manier beschrijven. Deze zijn voorgelegd aan de landelijke opleidingsoverleggen. Het KVDO heeft, met voorbehoud voor het afwijkende karakter van de KVDO-opleidingen als ongegradeerde, ongedeelde opleidingen, positief gereageerd. Weliswaar speelt het lerarentekort bij de kunstvakdocenten alleen bij muziek, maar waar mogelijk wil het KVDO de transparantie en flexibiliteit tussen lerarenopleidingen helpen vergroten.

3. Volgens het document 'Leeruitkomstgebieden startbekwaamheidsniveau' van mei 2023 gaat het bij leeruitkomsten om 'overkoepelende, algemene omschrijvingen, die door opleidingen kunnen worden gekoppeld aan, of vertaald naar, hun opleidingsspecifieke leeruitkomsten, geconcretiseerd naar onderwijssector/doelgroep, leerinhoud en context. Ze kunnen daarbij eigen accenten leggen op grond van signatuur, kenmerken van het omringende werkveld of andere eigen kleuring'. Leeruitkomstgebieden zijn feitelijk hetzelfde als wat in de vorige KVDO-opleidingsprofielen competenties werden genoemd.

4. Bestuursakkoord Flexibilisering Lerarenopleidingen, zie paragraaf 2.2.

In juni 2022 heeft het KVDO, vooruitlopend op de herijking van 2024, een tijdelijke set leeruitkomsten voor de kunstvakdocentenopleidingen geformuleerd. Bij de formulering van de leeruitkomstgebieden is een op een aangesloten bij de competenties van het bestaande KVDO-opleidingsprofiel. Inhoudelijk is daarbij t.o.v. de competentieset één inhoudelijke wijziging aangebracht: in de pedagogisch-didactische leeruitkomsten is het aspect 'artistiek' ingebracht. Zij-instromers met een docentenachtergrond kunnen niet zomaar vrijstellingen krijgen voor pedagogisch-didactische studieonderdelen, omdat de artistieke component daar onlosmakelijk deel van uitmaakt. Dit en de selectie aan de poort op artistieke vaardigheden maakt dat instroom vanuit de niet-kunstvaklerarenopleidingen complex blijft.

Landelijke leeruitkomstgebieden

Er zijn in maart 2023 door de Stuurgroep Lerarenopleidingen⁵ 'Leeruitkomstgebieden op startbekwaamheidsniveau' vastgesteld als ordeningskader voor de lerarenopleidingen, waarmee zij onderlinge harmonisatie m.b.t. validering⁶ en evc's⁷ worden geacht te bevorderen.

Dat zijn:

1. Pedagogisch handelen
2. (Vak)didactisch handelen
3. (Vak)inhoudelijke expertise
4. Onderzoekend handelen
5. Professionele identiteit

Het betreffende document geeft aan, dat de vijf leeruitkomstgebieden bedoeld zijn als beoordelingsgebieden van wat in de praktijk altijd geïntegreerd voorkomt. 'Dat betekent dat het ondersteunende onderwijsaanbod van een opleiding en de leeractiviteiten van studenten vaak integratief zullen zijn en dat opleidingen leeruitkomstgebieden kunnen combineren of anders ordenen in hun leeruitkomsten. Door het in de beoordeling te kunnen scheiden ontstaan veel mogelijkheden voor flexibiliteit en persoonlijke leerroutes⁸.'

5. Deze Stuurgroep is onderdeel van de Vereniging Hogescholen en draagt de verantwoordelijkheid voor het behalen van de programma-doelen van het programma voordeleraar, waar o.m. de regie over de herijking van de kennisbases en over de uitvoering van het Bestuursakkoord Flexibilisering belegd is.

6. Valideren is het toekennen van waarde aan het leren van individuen, ongeacht de context waarin dit leren plaatsvond.

7. EVC is Eerder Verworven Competentie.

In paragraaf 4.2 geven wij aan hoe het KVDO de leeruitkomstgebieden toepast.

De herijking van de generieke kennisbasis voor lerarenopleidingen

Naast de ontwikkelingen in het kader van het Bestuursakkoord is in 2022 een groot herijkingsproces gestart van de kennisbases van de lerarenopleidingen. In dit grote landelijke project wordt, onder regie van 10voordeleraar, in de periode 2022-2024 vastgelegd wat door de hogescholen met lerarenopleidingen wordt verstaan onder de generieke kennis die startende docenten moeten hebben. Ook al vallen de kunstvakdocentenopleidingen binnen het hoger onderwijs onder de sector Kunst, vanwege het bevoegdheidstelsel voor lesgeven op school moeten zij aangeven hoe zij zich verhouden tot de generieke kennisbases voor de lerarenopleidingen. Daarbij hanteren ze het principe 'pas toe of leg uit'.

Uit het concept van de 'Kennisbasis - Beschrijving kennisdomeinen generiek niveaus 5 - 7 (versie 1, juli 2023)⁹: 'De kennisbases worden samengesteld per opleiding. Elke kennisbasis bestaat uit drie delen. Het eerste en tweede deel betreffen het generieke, ook wel het pedagogisch-didactische, deel van de opleiding. Het derde deel betreft de vakinhoud.' Zie figuur 1.

In gezamenlijkheid met vertegenwoordigers van alle lerarenopleidingen van niveau 5 t/m 7, dus Ad t/m master is in 2023 het eerste deel samengesteld en geschreven. De generieke kennisbasis houdt dezelfde indeling aan als de leeruitkomstgebieden¹⁰.

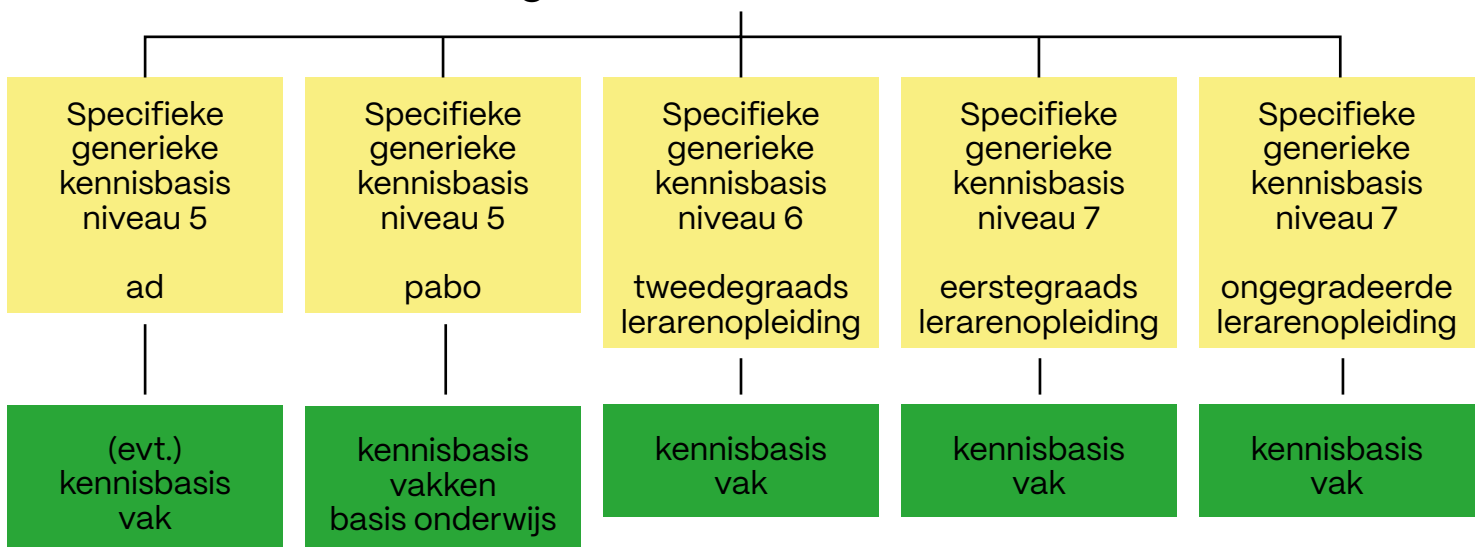
Bij de start van het herijkingsproces van het KVDO was alleen deel 1 beschikbaar. Deel 2 komt beschikbaar in september 2024.

8 Leeruitkomstgebieden op startbekwaamheidsniveau, Leraren voor morgen, maart 2023

9 Omdat het om een concept gaat dat op het moment van schrijven nog niet geaccordeerd is, is een link nog niet beschikbaar.

10 Zowel deel 1 als deel 2 van de kennisbases bestaan uit 4 domeinen, die weer onderverdeeld zijn in subdomeinen. De subdomeinen bevatten een aantal kernconcepten. Elk kernconcept bevat 3 à 5 aspecten. Met het noemen van deze aspecten, die primair ter verduidelijking zijn bedoeld, wordt een nadere inkleuring gegeven aan het kernconcept.

Opleidingoverstijgende generieke kennisbasis

Figuur 1

Herziening kerndoelen en examenprogramma's voor het funderend onderwijs

Parallel aan het proces van herijking van de generieke kennisbases herzielt het SLO, het landelijke expertisecentrum voor het curriculum, de kerndoelen en examenprogramma's voor het funderend onderwijs. In voorbereiding daarop heeft de SLO-werkgroep Vakkenstructuur Kunstvakken in februari 2023 advies uitgebracht. Het advies benadrukt dat de vakpraktijk van elke kunstdiscipline moet worden gegeven door een vakdocent met hbo-niveau, terwijl vaktheorie en kunstanalyse/kunsten in context kunnen worden onderwezen door zowel hbo-kunstvakdocenten als universitaire kunstdocenten. Bij het afronden en valideren van deze opleidingsprofielen zijn de kerndoelen en examenprogramma's voor kunst en cultuur nog niet vastgesteld. Er heeft tijdens het proces van herijking wel afstemming plaatsgevonden met het SLO. Daarbij werd duidelijk dat de KVDO-leeruitkomsten en kenniselementen voldoende ruim zijn geformuleerd om de toekomstige vernieuwingen in de kerndoelen en examenprogramma's te dekken.

Het vraagt veel van de kunstvakdocentenopleidingen om zich te verhouden tot al deze ontwikkelingen in het onderwijsveld. De laatste jaren heeft met name de uitwerking van het Bestuursakkoord de dialoog tussen de docentenopleidingen in de kunsten verder geïntensiveerd, omdat onderlinge steun en kennisdeling onontbeerlijk zijn voor de uitvoering van het akkoord.

Ontwikkeling in het werkveld

Ook de beroepspraktijk is complex. De beroepsprofielen (zie hoofdstuk 3) geven daar een duidelijk beeld van: ze brengen in kaart welke zeer diverse vermogens van een startende kunsteducator worden verwacht. Pedagogisch-didactisch vermogen, flexibiliteit, creativiteit, samenwerkend vermogen, artistieke expertise, innovatiekracht, sociaal engagement enzovoort: soms lijkt het alsof de opleidingen schapen met vijf poten op moeten leiden. Bij de herijking is ernaar gestreefd de vernieuwde eisen zo te formuleren dat er naast een duidelijk eindniveau ook voldoende ruimte aanwezig blijft voor opleidingen en studenten om zich te profileren.

Die ruimte is ook gezocht in de dialoog met vertegenwoordigers van het werkveld. Het gaat daarbij met name om LKCA, KVDO en de vakverenigingen VONKC, VLS en VNK-e, vertegenwoordigd in het Strategisch Beraad Kunstonderwijs. Dit heeft in 2023 voor het eerst geleid tot een gezamenlijk intentieverklaring waarin onder meer het volgende wordt verklaard.

'De kunstvakdocentenopleidingen leiden studenten op in de praktijk van het specifieke kunstvak om in het gehele binnenschoolse en buitenschoolse werkveld bevoegd en startbekwaam te kunnen functioneren.

Dit uitgangspunt legt een grote druk op de kunstvakdocentenopleidingen (hbo), hun studenten én hun afgestudeerden gezien de breedte en gelaagdheid van het onderwijswerkveld én dat van het buitenschoolse werkveld waarvoor wordt opgeleid.

Om die druk te verminderen committeren we ons aan het onderzoeken van de mogelijkheid om binnen of aanvullend op kunstvakdocentopleidingen (hbo) specialisaties in een specifiek onderwijsgebied aan te bieden in de vorm van minoren, masters en/of na – en bijscholing. Hierdoor kan [in de toekomst, EvdM] een extra aantekening op het diploma genoteerd worden of een aanvullend diploma behaald worden.'

Deze intentie sluit zowel aan bij de visie van de commissie Dijkgraaf (2010) als bij de geest van het Bestuursakkoord Flexibilisering Lerarenopleidingen.

Afspraken in de sector kunstvakonderwijs

In maart 2024 besloot het Sectoraal Adviescollege Kunsten (SAC-KUO) om de eindkwalificaties van de opleidingen binnen de kunsten vergaand onderling te harmoniseren. Dit kan de vergelijkbaarheid van de kwalificaties bevorderen en daarmee uitwisseling en doorstroom tussen de opleidingen in het kunstvakonderwijs gemakkelijker mogelijk maken. Het herijkingproces waarbinnen deze harmonisatie plaatsvindt is gestart na de totstandkoming van de nieuwe KVDO-opleidingsprofielen.

2.3 Aanpak van de actualisering

In oktober 2023 heeft het KVDO een projectorganisatie Herijking Opleidingsprofielen ingericht, bestaande uit een werkgroep, een begeleidingcommissie en een projectleider/schrijver. Beide gremia bestonden uit vertegenwoordigers van de vier bacheloropleidingen plus de master Kunsteducatie. Daarnaast is in januari 2024 een Adviescommissie Kennisparagraaf ingericht. Deze heeft voor het KVDO onderzocht hoe de generieke kennisbasis voor de lerarenopleidingen vertaald kon worden naar een begrippenkader als onderdeel van de herijkte opleidingsprofielen. Dit proces wordt meer uitgebreid toegelicht in paragraaf 4.2. In de versie van 2018 was alleen een kennisbijlage opgenomen voor de bovenbouw van havo/vwo.

Vanuit de disciplinenetwerken zijn herijkingwensen opgehaald, die onder meer voortkwamen uit de peer- reviewsessies die de opleidingen jaarlijks onderling houden. Deze zijn toegevoegd aan de belangrijkste issues uit de beroepsprofielen en verwerkt in de opleidingsprofielen. Daarnaast is onderzocht in hoeverre de landelijke generieke leeruitkomstgebieden toegepast konden worden op de ongedeelde, ongegradeerde docentopleidingen binnen het kunstonderwijs. Waar mogelijk is de invulling overgenomen. Waar niet, wordt dit toegelicht in paragraaf 4.2.

Omdat de kunstvakdocentopleidingen onderdeel zijn van het kunstonderwijs, is ernaar gestreefd om afstemming met de actualisatie van de uitvoerende kunstvakopleidingen mogelijk te maken. Hiermee wordt doorstroom vanuit de uitvoerende opleidingen naar een kunstvakdocentopleiding of opname van educatieve leeruitkomsten in een individueel uitvoerend profiel, iets waar veel vraag naar is onder studenten, (nog) gemakkelijker. Hoewel er ook nu al verkorte opleidingen worden aangeboden maakt dit doorstroom – en bi- certificeringsmogelijkheden groter.

In 2026 publiceert het SLO de geactualiseerde kerndoelen en examenprogramma's po en vo. Chronologisch valt dit na de herijking van deze opleidingsprofielen. Om dit te ondervangen is in april 2024 bij het SLO opgehaald welke adviezen het SLO vanuit de sector van plan was te vertalen naar de nieuwe kerndoelen en examenprogramma's. Vervolgens zijn de opleidingsprofielen op 24 april 2024 gevalideerd in een interactieve bijeenkomst met twintigtal representanten uit het werkveld waaronder het LKCA, VONKC, VLS Cultuurconnectie, Kunstbende, de Raad van Twaalf, Meer muziek in de Klas en SLO.

3. Beroepsprofielen kunstvakdocenten

3.1 Inleiding

De 'Procedure op- en vaststelling landelijke opleidingsprofielen bachelor' van de Vereniging Hogescholen stelt hogescholen die dezelfde CROHO11-opleiding aanbieden gezamenlijk verantwoordelijk voor het opstellen, valideren en actualiseren van het bijbehorende opleidingsprofiel. De inhoudelijk vereisten zijn als volgt.

Een landelijk opleidingsprofiel beschrijft op hoofdlijnen:

1. het werk- cq. beroepenveld waarvoor primair wordt opgeleid en de (internationale) ontwikkelingen die zich daarin voordoen ('beroepsprofiel', 'werkveld-illustraties');
2. de ontwikkelingen in de voor de opleiding primair relevante kennisdomeinen ('body of knowledge');
3. de basiscompetenties (kennis, houdingen, vaardigheden) die van pas-afgestudeerde hbo-ers, die in dat werk- cq. beroepenveld willen gaan werken, (zullen) worden gevraagd;
4. de wijze waarop het relevante werk- cq. beroepenveld bij de beschrijving van bovengenoemde zaken betrokken is geweest en hoe de uitkomsten daarvan zijn verwerkt ('validatie')¹².

Dit hoofdstuk beschrijft de totstandkoming en de hoofdpunten van de beroepsprofielen.

3.2 Beroepsprofielen kunstvakdocenten

Begin 2023 heeft het KVDO contact gezocht met het LKCA over het actualiseren van beroepsprofielen. Het LKCA koos ervoor om de vijf oude beroepsprofielen te vervangen door tien nieuwe, te doen verschijnen in de loop van meerdere jaren. Juni 2023 verscheen het beroepsprofiel voor de kunstvakdocent in het primair onderwijs en de kinder-

opvang. In het schooljaar '23-'24 verschenen de beroepsprofielen voor het voortgezet onderwijs en voor cultuureducatie in de vrije tijd. De overige acht verschijnen in de jaren daarna: te laat voor het huidige herijkingsproces van het KVDO.

Deze keuze betekende voor het KVDO dat het bij de start van de herijking in 2023 zelf moest zorgen voor de totstandkoming van een compleet en actueel beroepsprofiel voor de kunsteducator in het voortgezet onderwijs en buitenschoolse werkveld.

3.3 KVDO-Beroepsprofiel voortgezet onderwijs en buitenschools

Het KVDO heeft voor de totstandkoming van 'Het beroepsprofiel van de kunstvakdocent in vo en buitenschools' in 2023 een onderzoeker aangesteld, een begeleidingscommissie ingericht en focusgroepen georganiseerd. Er zijn diepte-interviews gehouden met twaalf vertegenwoordigers van zeer diverse delen van het werkveld en er is een beknopt bronnenonderzoek gedaan. In 'Het beroepsprofiel van de kunstvakdocent in vo en buitenschools' is in beeld gebracht welke eisen dat veld anno 2023 stelt aan kunstvakdocenten. Het bevat recente ontwikkelingen, uitdagingen en ambities verdeeld over vijf thema's: visie, verbinding, systeem, professionalisering en samenwerking. Binnen die thema's worden grote trends beschreven.

Het beroepsprofiel van de kunstvakdocent in vo en buitenschools is op 12 april 2024 voorgelegd aan een representatieve groep werkveldvertegenwoordigers. Zij hebben het in overgrote mate positief gewaardeerd en nog enkele kleine aanvullingen gedaan.

Uit dit beroepsprofiel en de werkveldraadpleging komen de volgende thema's en trends naar voren.

Thema's en trends

In het algemeen positioneren de voor het beroepsprofiel geraadpleegde werkveldvertegenwoordigers kunstvakdocenten als belangrijke spelers in het onderwijslandschap, die een cruciale rol spelen in het bevorderen van creativiteit, maatschappelijke betrokkenheid en kansengelijkheid.

11. CROHO is het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs waar alle erkende opleidingen van Nederlandse hogescholen en universiteiten staan.

12. Procedure op- en vaststelling landelijke opleidingsprofielen bachelor (VH 2018)

De essentie van kunstonderwijs is de ontwikkeling van het artistiek-creatief vermogen samen met het betekenis geven en reflecteren op jezelf, de ander en de wereld om je heen. Een belangrijke trend is de verschuiving van de technisch-ambachtelijke focus naar persoonlijke en maatschappelijke betekenisgeving in kunst-educatie. Kunstvakdocenten streven naar meer open en vraaggestuurd werken, om aan te sluiten bij de leef- en belevingswereld van leerlingen en om maatschappelijke betrokkenheid te bevorderen. Dat neemt niet weg dat het aanleren en ontwikkelen van vakvaardigheden belangrijk zijn zowel binnen de disciplines als in een bredere context. Binnen de disciplines en vakopleidingen kunst en cultuur wordt steeds vaker trans- en interdisciplinair gedacht en gewerkt. De grote rol die social media spelen en de razendsnelle technologische ontwikkelingen zoals AI bieden grote kansen en uitdagingen.

De onderwijspraktijk van kunstvakdocenten is complex, vooral in het VO, en de opkomst van een hybride praktijk waarin docenten verschillende rollen en praktijken combineren zet door. De hybride beroepspraktijk van kunsteducatie vraagt om flexibiliteit van kunstvakdocenten. Ze moeten interdisciplinair werken, maatwerk leveren en nieuwe leeromgevingen ontwerpen. Kunstvakdocenten in het VO worden aangemoedigd om vernieuwend te zijn en vakoverstijgend onderwijs te omarmen. Het is ook van belang dat in binnen- en buitenschoolse kunst-educatie effectief wordt samengewerkt.

Kunstvakdocenten moeten verschillende rollen en perspectieven kunnen combineren om innovatieve professionals te worden die kunnen inspelen op de behoeften van hun doelgroepen. Sociale betrokkenheid en maatschappelijke impact worden belangrijk gevonden, met een groeiend aantal community-art projecten. Er liggen kansen en uitdagingen op het gebied van inclusie en kansengelijkheid in de kunsteducatie. Er is een toenemend bewustzijn van de verrijking die een diverse, inclusieve omgeving biedt met daarbij de erkenning dat er nog veel werk aan de winkel is om te komen tot een praktijk waarin daadwerkelijk alle stemmen gehoord worden. Gericht aannamebeleid en begeleiding voor zij-instromers in de kunstvakdocentenopleidingen, met name voor degenen die (gedeeltelijk) auto-didact zijn, wordt gezien als een mogelijkheid om bij te dragen aan de diversiteit van de sector.

Vaardigheden

Kunstvakdocenten moeten in staat zijn om verschillende praktijken te combineren en maatwerk te bieden in diverse contexten. Ze moeten beschikken over vakkennis en expertise, maar ook in staat zijn om interdisciplinair te werken. Het ontwerpen van nieuwe leeromgevingen zowel in het analoge als het digitale domeinen het doorbreken van grenzen tussen disciplines en domeinen vereisen veel creativiteit en flexibiliteit. Kennis en vaardigheden op het gebied van technologische ontwikkelingen zijn inmiddels onmisbaar. Belangrijke vaardigheden voor het motiveren van leerlingen/deelnemers zijn participatief leiderschap, makerschap van de docent, authenticiteit, het kunnen vervullen van een mentorrol en ondernemerskwaliteiten. Tenslotte moeten kunstvakdocenten bereid zijn om samen te werken, zowel binnen als buiten de school. Dit vereist een sterk netwerk en sociale betrokkenheid. Er liggen kansen in het ontwikkelen van innovatieve samenwerkingsmodellen tussen kunstvakdocenten, externe professionals en de school. Het toenemende besef van de maatschappelijke impact van kunsteducatie roept ethische dilemma's op, vooral bij projecten waarin samengewerkt wordt met specifieke doelgroepen. Het is belangrijk dat kunstvakdocenten zich bewust zijn van deze impact en ethisch handelen.

Samenvattend: in de zoektocht naar vakoverstijgende en interdisciplinaire samenwerking, lijkt de toenemend hybride, sociaal geëngageerde professional een belangrijke rol te kunnen spelen. Deze flexibele kunstvakdocent wisselt contexten, rollen, praktijken en perspectieven af, en is daardoor niet alleen multi-inzetbaar, maar ook in staat om bestaande patronen, structuren en vooroordelen te bevragen en te heroverwegen.

De opleidingen herkennen zich in het beroepsprofiel en in de uitdagingen en aandachtspunten die daaruit naar voren komen. Die vormen, naast de landelijke eisen aan lerarenopleidingen en het beroepsprofiel voor de kunstvakdocent in het primair onderwijs en de kinderopvang, het inhoudelijke fundament van de herijking van de eendkwalificaties.

4. Opleidingsprofielen Kunstvakdocenten

4.1 Inleiding

Dit hoofdstuk licht toe welke keuzes het KVDO heeft gemaakt om de opleidingsprofielen te actualiseren. Op bachelorniveau is, vanwege de onderwijsbevoegdheid die het diploma geeft, de aansluiting op de landelijke kaders voor de lerarenopleidingen van groot belang. Het masterdiploma geeft geen onderwijsbevoegdheid, waardoor de masteropleidingen veel meer profileringsruimte hebben.

4.2 Toelichting op de leeruitkomsten

Er is veel landelijk beleid met betrekking op lerarenopleidingen en dat is primair gericht op de tweede-graadsopleidingen, de Pabo's en/of de eerstegraadsopleidingen. Net als de ALO's¹³ moet het KVDO zorgen voor een vertaalslag naar de eigen context. In die context neemt onder meer het buitenschoolse werkveld een belangrijke plaats in. Bij integrale overname van de landelijke bekwaamheidseisen voor lerarenopleidingen zou het buitenschoolse werkveld buiten beeld blijven of het curriculum volledig overladen worden. Bovendien vertrekken kunstvakdocentenopleidingen vanuit de eigenheid van de kunsten. Dat leidt tot de volgende eigen keuzes ten opzichte van de nieuwe landelijke kaders voor lerarenopleidingen (zie ook paragraaf 2.2).

Het formuleren van leeruitkomsten

Voor het KVDO is de overgang naar het formuleren van leeruitkomsten niet groot, omdat het opleidingsprofiel van 2018 al in termen van competenties met gedragsindicatoren was beschreven. Gedragsindicatoren bevatten net als leeruitkomsten handelingswerkwoorden: ze beschrijven zichtbaar /toetsbaar gedrag.

De formuleringen per leeruitkomstgebied zien wij in lijn met het document 'Leeruitkomstgebieden startbekwaamheidsniveau' van mei 2023 als 'overkoepelende, algemene omschrijvingen, die door opleidingen kunnen worden gekoppeld aan, of vertaald naar, hun opleidingsspecifieke leeruitkomsten, geconcretiseerd naar onderwijssector/doelgroep, leerinhoud en context. Ze kunnen daarbij eigen accenten leggen op grond van signatuur, kenmerken van het omringende werkveld of andere eigen kleuring'. Leeruitkomstgebieden zijn feitelijk hetzelfde als wat in de vorige KVDO-opleidingsprofielen competenties werden genoemd.

Leeruitkomstengebieden KVDO bachelor in relatie tot generieke leeruitkomsten

Bij de actualisatie hebben we formuleringen uit de landelijke generieke leeruitkomsten overgenomen waar ze in onze context van toepassing waren; vaak zijn ze ingekort; deels zijn ze aangepast. Wat betreft de leeruitkomstgebieden hebben wij aanpassingen gedaan die in het volgende schema worden weergegeven.

In onderstaand schema zie je in de eerste kolom de generieke leeruitkomstgebieden lerarenopleidingen uit het document 'Leeruitkomstgebieden startbekwaamheidsniveau', in de daar aangegeven volgorde. In de tweede kolom de leeruitkomstgebieden zoals het KVDO deze heeft geformuleerd (hier in volgorde aangepast aan de generieke kolom). Beide hebben betrekking op het bachelorniveau.

Het is duidelijk dat toepassing van de generieke leeruitkomstgebieden in de context van de kunsten een flinke vertaalslag vereist.

Generieke leeruitkomstgebieden lerarenopleidingen	KVDO leeruitkomstgebieden (competenties)
Pedagogisch handelen	Pedagogisch en (vak) didactisch handelen
(Vak)didactisch handelen	
(Vak)inhoudelijke expertise	Artistiek handelen
Onderzoekend handelen	Onderzoekend handelen
Professionele identiteit	Omgevingsgericht handelen

(Vak)inhoudelijke expertise is in het kunstonderwijs artistieke expertise. Het zou in de kunsteducatieve sector niet begrepen worden als de term 'artistiek' vervangen werd door een generieke term. Het gebied (vak)inhoudelijke expertise heeft daarom in de vernieuwde leeruitkomsten-set van het KVDO de naam 'artistiek handelen' gekregen; 'handelen' omdat dat het beste handvat biedt voor zichtbare en toetsbare criteria.

Een verandering ten opzichte van 2018 is, dat het artistieke domein nu net als de andere domeinen disciplineoverstijgend is beschreven, dus uniform voor docent beeldende kunst en vormgeving, docent dans, docent muziek en docent theater.

De oude beschrijvingen per discipline verschilden onderling al niet veel, en het huidige beroepsprofiel geeft nog meer dan voorheen aan hoe belangrijk het is om interdisciplinair te kunnen werken. Bovendien zijn andere disciplines, zoals film, door deze vernieuwing gemakkelijker binnen het artistieke leeruitkomst domein onder te brengen.

Pedagogisch en Vakdidactisch handelen. In paragraaf 2.2 gaven we al aan dat het aspect 'artistiek' onlosmakelijk onderdeel is van de pedagogisch-didactische leeruitkomsten. Een zij-instromer met een Pabo-achtergrond en een goed niveau als amateurviolinist zal bijvoorbeeld moeten leren muziek maken met een vmbo-klas. Dat muziek maken behelst tegelijkertijd vaktechniek, artistieke, pedagogiek en didactiek. Deze leeruitkomst wordt dan ook overkoepelend geformuleerd als: 'Je ontwerpt en creëert, in afstemming met betrokkenen, vanuit een coherente artistieke en pedagogisch-didactische visie, betekenisvolle leeromgevingen'.

Professionele identiteit is bij kunstvakdocenten verbonden met het kunstenaarschap, dat intrinsiek onderdeel is van het docentschap¹⁴. Juist daarom vallen de kunstvakdocentenopleidingen onder het kunstvakonderwijs. 'Professionele identiteit' als term hanteren voor een leeruitkomstgebied buiten het artistieke zou verwarrend zijn; er is te veel overlap met het vakinhoudelijke gebied 'Artistiek handelen'. De eigen visie van de startende kunstvakdocent hoort met name dáár thuis. Daarnaast is de invulling van dit leeruitkomstgebied in de generieke leeruitkomsten te smal voor de KVDO-opleidingen. Bij de kunstvakdocent neemt het buitenschoolse werkveld en omgevingsgerichtheid een belangrijker plaats in dan bijvoorbeeld bij het biologieleraarschap. Dit leidt tot de keuze voor het leeruitkomstgebied 'Omgevingsgericht handelen', wat aansluit op overeenkomstige gebieden binnen de eindcompetenties van de andere opleidingen in het kunstonderwijs. Interpersoonlijk handelen is hier een component van, een voorwaarde.

Bij *Onderzoekend handelen* is opvolging gegeven aan het advies van de KUO¹⁵-werkgroep Onderzoek in Onderwijs¹⁶. Het KUO Strategisch Plan 2021-

2025 identificeert onderzoek als een van de drie kerngebieden waarop kunsthogescholen zich de komende jaren richten. 'Onderzoek is fundamenteel voor de kunsten en het kunstonderwijs, niet in de laatste plaats vanwege de rol ervan in het voeden en vormen van betrokkenheid bij de wereld en de samenleving. We hebben bij onze plaatsbepaling het begrip van onderzoek zoals dat in de PD Art & Creative (3e cyclus)¹⁷ is geformuleerd en de overkoepelende definitie van praktijkgericht onderzoek binnen het hbo-kader samengenomen. Praktijkgericht onderzoek aan hogescholen wordt in het kunstvakonderwijs begrepen als het systematisch nastreven van antwoorden op vragen, uiteindelijk resulterend in relevante kennis. Binnen de kunst- en ontwerpsector is onderzoek daarenboven gericht op visuele, artistieke, creatieve, relationele en kritische processen met een experimenteel en open karakter. Onderzoek en de artistieke of maakpraktijk worden niet gezien als geïsoleerd, maar als nauw verweven met elkaar en met het onderwijs. Onderzoek, praktijk en onderwijs dragen bij aan elkaar, aan de omgeving, de context en aan een dynamisch en steeds evoluerend professioneel landschap.

Een van de belangrijkste waarden van onderzoek leren doen, ligt in het gestructureerde en cyclische proces van vragen stellen en navorsing, en in de selectie van methoden die processen van creativiteit, ontwikkeling en exploratie ondersteunen. Deze vaardigheden stellen studenten niet alleen in staat om deel te nemen aan de artistieke, kunsteducatieve of ontwerppraktijk, maar ook om te leren omgaan met transities, flexibel te zijn en zich aan te passen aan een veranderende wereld.¹⁸

De uitgangspunten voor onderzoekend handelen zijn op basis van dit advies afgestemd met de andere opleidingen in het kunstvakonderwijs. Ten opzichte van de vorige opleidingsprofielen is het verschil tussen bachelor- en masterniveau duidelijker gemaakt.

Artistiek onderzoek maakt zowel deel uit van artistiek handelen als van onderzoekend handelen. De formuleringen bij onderzoekend handelen zijn zo gekozen dat ze ook deze lading dekken.

14 Position Paper KVDO (april 2021)

15. KUO = hoger kunstonderwijs. Genoemde werkgroep valt onder het Sectoraal Adviescollege over hoger kunstonderwijs binnen de Vereniging Hogescholen.

16. Naar een duurzame integratie van onderzoek in het hoger kunstonderwijs – Advies no.1 'Opleidingsprofielen', KUO werkgroep Onderzoek in Onderwijs (maart 2024)

17. Beschrijving van het Professional Doctorate in kunst en cultuur, inclusief eindkwalificaties op het hoogste niveau van onderwijs.

18. Naar een duurzame integratie van onderzoek in het hoger kunstonderwijs – Advies no.1 'Opleidingsprofielen', KUO werkgroep Onderzoek in Onderwijs (maart 2024)

Omgevingsgericht handelen. Met 'relevante communicatiemethoden' bedoelen we ook digitale geletterdheid, natuurlijk inclusief het omgaan met AI. De context van kunst en cultuur is zowel fysiek als digitaal.

Toelichting op de body of knowledge van de KVDO bachelor

Een beroepsbeoefenaar kan niet competent zijn zonder te beschikken over specifieke beroepskennis¹⁹. Leeruitkomsten beschrijven weliswaar welke kennis, vaardigheden en attitudes een aankomend kunstdocent moet ontwikkelen, maar dit gebeurt op zo'n geïntegreerde wijze dat specifiek te ontwikkelen zogeheten 'voorwaardelijke kennis' veelal apart beschreven wordt²⁰. Het brede veld waarvoor kunstdocenten worden opgeleid maakt het complex om in detail een kennisparagraaf te definiëren die voor alle kunstdocentenopleidingen herkenbaar is, zoals lerarenopleidingen in de

educatieve hogeronderwijssector dat wel doen. Eerdere versies van de beschrijving van kennis-elementen in een opleidingsprofiel van de KVDO – bachelor bleken ofwel te gedetailleerd en daardoor nauwelijks werkbaar²¹ of hadden slechts betrekking op de bovenbouw van het voortgezet onderwijs²².

Om toch tot een dekkende en werkbare beschrijving van kenniselementen voor de bacheloropleidingen te komen heeft het KVDO zoals genoemd in paragraaf 2.3 een Adviescommissie Kennisparagraaf ingesteld, met wetenschappers uit verschillende disciplines en van verschillende opleidingen. De opdracht luidde:

"Formuleer hoe (een stukje van) een kennisparagraaf van het KVDO eruit zou kunnen zien. Dit moet geen 'afvinklijst' worden maar een begrippenkader, analoog aan de vorm van de generieke kennisbasis Deel 1 (blz. 90)."

Op grond van de input vanuit het KVDO, eerdere opleidingsprofielen, en de (concept) generieke kennisbasis voor de lerarenopleidingen zijn de volgende globale uitgangspunten geformuleerd voor het bachelorniveau:

- ∖ De kennisparagraaf beschrijft de voorwaardelijke kennis voor alle toekomstige kunstdocenten, en heeft dus integraal betrekking op alle werkvelden en alle disciplines waar kunstdocenten actief in- of bevoegd voor zijn.
- ∖ De kennisparagraaf moet de kennis bevatten die nodig is om de nieuwe leeruitkomsten te realiseren en dient derhalve actueel en compleet te zijn.
- ∖ De kennisparagraaf moet op eenzelfde aggregatieniveau beschreven worden als de leeruitkomsten. Dit betekent dat het begrippenkader steeds een globale omschrijving geeft van de voorwaardelijke kennis van kunstdocenten; te veel detail zou kunnen leiden tot het 'afvinklijst-effect'.
- ∖ Tegelijkertijd moet de kennisparagraaf als begrippenkader concreet houvast bieden voor de inrichting van curricula van kunstdocentenopleidingen. Daartoe
 - ∖ Worden kenniselementen niet als aparte paragraaf uitgewerkt, maar in directe relatie met de hoofdcompetenties/leeruitkomstgebieden, en
 - ∖ Wordt elk kenniselement op een vergelijkbare manier omschreven met als concrete aanloopzin "Je kent...", in lijn met de studentgerichte formulering van de leeruitkomsten.

19. Jaspers, M.B.C & Speetjens, J.E.F. (2007). Competentiegestuurd opleiden en leren: Een methodische handreiking. Centrum voor Onderwijsinnovatie en Onderzoek.

20. Zie de Generieke Kennisbasis: Kennisbasis – Beschrijving kennis-domeinen generiek niveaus 5 – 7 (Versie 1, juli 2023)

21. Kennisbasis docent beeldende kunst & vormgeving (2012). HBO-raad, Vereniging van Hogescholen.

22. Opleidingsprofielen 2018 kunstvakdocentenopleidingen. (2018). KVDO.

Deze uitgangspunten maakten duidelijk dat de generieke kennisbasis deels zowel inhoudelijk als qua vorm minder geschikt was voor de inrichting van deze kennisparagraaf. Inhoudelijk is de generieke kennisbasis te smal (namelijk slechts gericht op het binnenschoolse domein) en qua vorm is hij te gedetailleerd waardoor een vergelijkbare kennisparagraaf voor het KVDO te veel het karakter van de onwenselijke afvinklijst zou krijgen.

Het belangrijkste document dat richting gaf aan het ontwerpproces waren de concept-leeruitkomsten die tijdens het herijkingsproces in februari 2024 beschikbaar kwamen. Elk commissielid bekeek vanuit de eigen vakspecifieke kennis en expertise welke voorwaardelijke kennis studenten nodig hebben om elke leeruitkomst te verwezenlijken, en welke kenniselementen dit vraagt voor de specifieke velden en disciplines waarin de kunstvakdocenten

opereren. Hieruit ontstond een voorlopige lijst met omschrijvingen van voorwaardelijke kenniselementen.

In de volgende fase is de lijst verder aangevuld en aangescherpt door te kijken naar onderwerpen die genoemd worden in de generieke kennisbasis. Tevens is er voor sommige kennisthema's extra literatuur geraadpleegd zoals nummers van het tijdschrift Cultuur + Educatie en dat van de Boekmanstichting. Tenslotte is de kennisparagraaf nog gecheckt aan het recente advies van de KUO-werkgroep Onderzoek in Onderwijs, zodat het advies daarmee ook congruent was.

Het is uiteindelijk gelukt om een complete kennisparagraaf op te leveren die in nauwe, zichtbare verbinding staat met de leeruitkomstgebieden. Per leeruitkomstgebied zijn dit de belangrijkste vernieuwingen.

- ✎ Bij *Artistiek handelen* wordt expliciet verwezen naar een diverse kennis van verschillende soorten (internationale) praktijken en de bijbehorende artistieke strategieën, alsmede verschillende contexten waarin makers actief zijn. Daarnaast wordt er verschil gemaakt tussen een diepe kennis van de eigen kunst discipline en een brede interdisciplinaire kennis (o.a. nodig voor het verzorgen van theorielessen in het bovenbouwgebied).
- ✎ Bij *Pedagogisch en didactisch handelen* zijn de meeste elementen gebaseerd op de generieke kennisbasis. Hier staat kennis van kernconcepten van (vak)didactiek, psychologie, pedagogiek en onderwijskunde, inclusief toetsen en beoordelen centraal. Daarnaast wordt educatieve ontwerp kennis expliciet genoemd, dient de student voorbeelden te kennen van vakoverstijgend of transdisciplinair werken, en betekenisvolle relaties te kunnen leggen met brede thema's als burgerschap, inclusie, kansengelijkheid, diversiteit en duurzaamheid in kunst en educatie. Ook het kunnen didactiseren van het actuele kunstaanbod in de lokale omgeving is hier specifiek uitgewerkt.
- ✎ Bij *Omgevingsgericht handelen* zijn, naast modellen voor (zelf)reflectie en kennis van gespreks- en intervisietechnieken en evaluatiemethodes, ook beroepsethische richtlijnen opgenomen. Wat betreft cultureel ondernemerschap wordt er gerefereerd aan verschillende soorten van hybride beroepspraktijken: zoals die van teaching artist, docent-kunstenaar en freelance kunsteducator.
- ✎ Bij *Onderzoekend handelen* is getracht recht te doen aan de verschillende manieren waarop kunst docenten in de werkpraktijk onderzoek moeten kunnen verrichten en begeleiden. De voorwaardelijke kennis voor kunstvakdocenten heeft hier zowel betrekking op meer sociaalwetenschappelijke soorten onderzoek en methodieken als het verrichten en begeleiden van artistiek onderzoek.

Door haar uiteindelijke geïntegreerde vorm bleek de term 'kennisparagraaf' minder geschikt voor de beschrijving van de voorwaardelijke kennis op bachelorniveau. We spreken liever van de Body of Knowledge. Bij de formulering 'je kent' is van belang

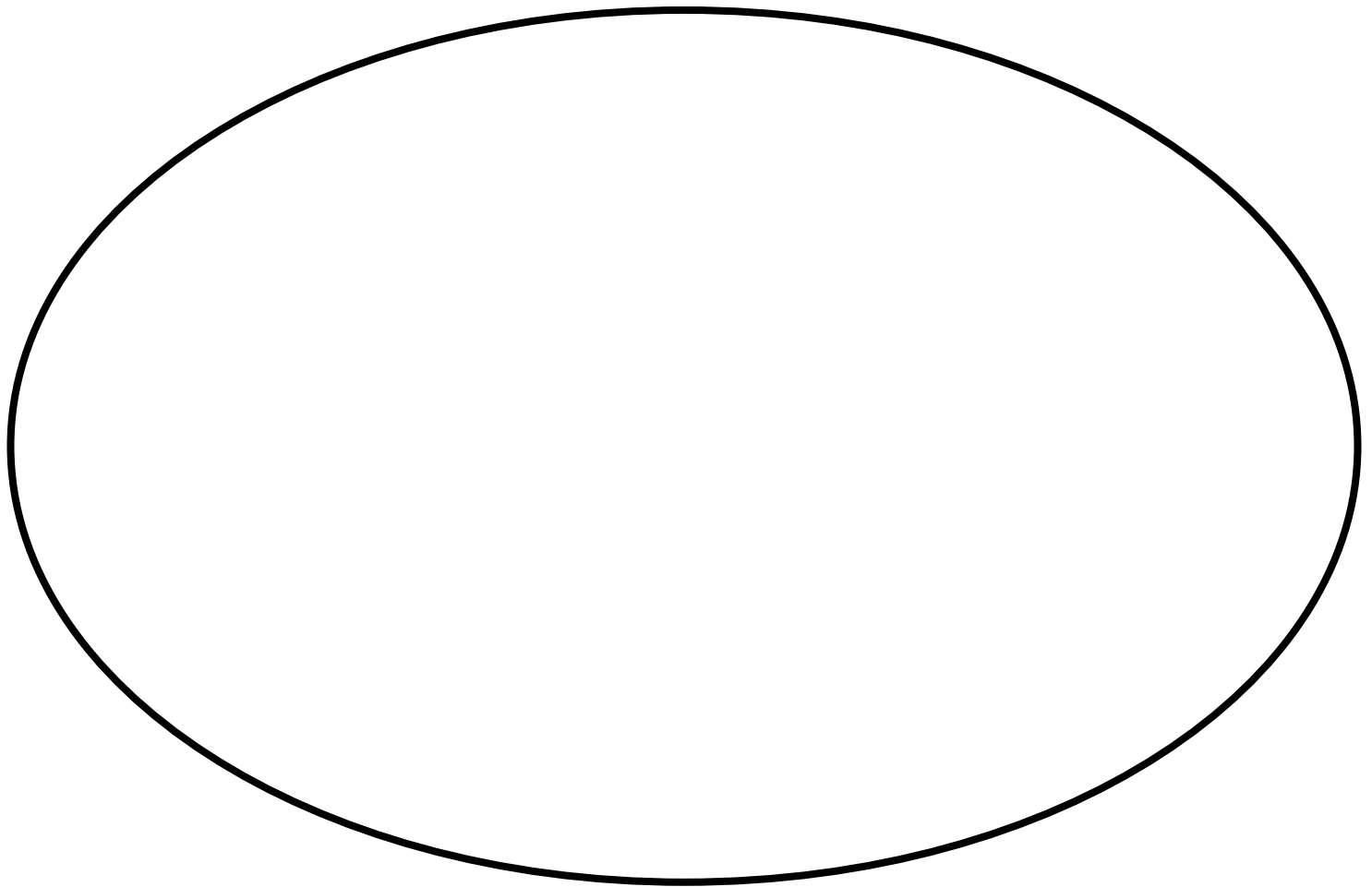
te weten dat de lat tussen wat onvoldoende en voldoende kennis is, door elke opleiding zelf wordt gelegd. Daarvoor verantwoordt de opleiding zich bij de accreditatie.

Toelichting op de leeruitkomsten van de master kunsteducatie

De masteropleidingen bieden hun studenten binnen de gezamenlijk geformuleerde, landelijke leeruitkomsten maximaal ruimte voor individuele invulling. Zij kunnen die ruimte bieden omdat een master kunsteducatie geen onderwijsbevoegdheid afgeeft. Masters zijn actief binnen en buiten het onderwijs, met lerenden, deelnemers en publieken van alle leeftijden. Het pluriforme werkveld is ook het vertrekpunt voor onderzoeksvragen, die zeer uiteenlopend kunnen zijn, evenals de daarbij passende

methoden van onderzoek. Een eensluidende Body of Knowledge is daarom niet voor de hand liggend. De plaats en invulling van kennis op mastersniveau wordt overgelaten aan de opleidingen zelf.

De huidige herijking is inhoudelijk afgestemd op de aanbevelingen van de laatste accreditatieronde (2023) waarbij ook het pluriforme werkveld uitgebreid betrokken was. Bij de keuze van de leeruitkomst domeinen is, waar relevant, aansluiting gezocht bij de KVDO-bachelor. Ten opzichte van de versie van 2018 zijn dit de belangrijkste vernieuwingen.

Competenties 2018 Master Kunsteducatie	Leeruitkomstgebieden 2024 Master Kunsteducatie	Leeruitkomstgebieden 2024 Bachelor KVDO
Artistiek vermogen	Artistiek-pedagogisch handelen	Artistiek handelen
Kunstedagogisch en -didactisch vermogen		Pedagogisch en didactisch handelen
Cultureel ondernemend vermogen	Omgevingsgericht handelen	Omgevingsgericht handelen
Onderzoekend vermogen	Onderzoekend handelen	Onderzoekend handelen
Vermogen tot kritische reflectie		

- \ Met de samenvoeging van artistiek en pedagogisch wordt recht gedaan aan de visie dat het niet om autonoom artistiek handelen gaat, maar dat het artistiek handelen altijd onderdeel is van kunsteducatieve processen en producten en omgekeerd. Deze visie sluit aan op actuele internationale tendensen en onderzoeken. Didaktiek zit niet meer in de titel, maar wel in de inhoud van de leeruitkomsten.
- \ In de oude versie was sprake van disciplineoverstijgende of interdisciplinaire processen. Internationaal staat momenteel ook crosssectorality sterk in de belangstelling. Dit terrein is toegevoegd in leeruitkomst 1.3: 'inventief schakelen tussen verschillende rollen, contexten en sectoren.'
- \ Bij Omgevingsgericht en bij Onderzoekend handelen heeft ethische sensitiviteit en ethisch handelen een nadrukkelijker plaats gekregen, in lijn met de wens van de opleidingen om dit aspect te versterken, en ook in afstemming met de NLQF-richtlijnen²³.
- \ Overeenkomstig de realiteit van het werkveld en de 'De professionele masterstandaard' (VH juni 2019) is onvoorspelbaarheid in leeruitkomst 3.1 geïntroduceerd.
- \ Het internationale aspect is in lijn met 'De professionele masterstandaard' (VH juni 2019) steviger aangezet: in 2018 werd alleen het gebruik van internationale (kennis) bronnen genoemd. Volgens de nieuwe leeruitkomsten moeten afgestudeerden daarnaast onderzoeksresultaten delen 'binnen professionele en internationale onderzoeksgemeenschappen'.
- \ Onder Omgevingsgericht handelen is ook de maatschappelijke impact van het werk van de afgestudeerde master explicieter benoemd: deze moet bijdragen aan een duurzame en inclusieve samenleving.
- \ Bij de formulering van de leeruitkomsten onder Onderzoekend handelen is rekening gehouden met 'Naar een duurzame integratie van onderzoek in het hoger kunstonderwijs - Advies no.1 'Opleidingsprofielen' van de KUO werkgroep Onderzoek in Onderwijs (maart 2024). Een vernieuwing die daaruit voortkomt is de toevoeging 'je voldoet aan de eisen geldigheid, transparantie en betrouwbaarheid'.

5. De leeruitkomsten en body of knowledge van de bachelor kunstvakdocentenopleidingen

1. Artistiek Handelen

Je ontwikkelt een coherente artistieke visie van waaruit je artistieke processen begeleidt en producten realiseert.

1. Je onderzoekt persoonlijke of collectieve fascinaties en bronnen in verschillende contexten.
2. Je hanteert een breed scala aan stijlen, technieken, instrumenten en media, zowel op analoog als digitaal gebied.
3. Je vertaalt jouw visie naar artistieke concepten en producten.
4. Je toont inzicht in artistieke processen en producten en de wijze waarop deze ervaringen veroorzaken bij lerenden²⁴.
5. Je demonstreert en contextualiseert actuele kunst-historische, interculturele, interdisciplinaire en kunst-beschouwelijke kennis en vaardigheden.
6. Je past jouw artistieke visie, kennis en vaardigheden toe binnen educatieve, interdisciplinaire en maatschappelijke contexten.

2. Pedagogisch en didactisch handelen

Je ontwerpt en creëert, in afstemming met betrokkenen, vanuit een coherente artistieke en pedagogisch-didactische visie, betekenisvolle leeromgevingen.

1. Je ontwerpt betekenisvolle leeromgevingen, waarbij je rekening houdt met de gestelde doelen, specifieke talenten en leerbehoeften van lerenden.
2. Je schept de voorwaarden voor een inclusief, kansrijk leerklimaat.
3. Je onderbouwt je pedagogisch-didactisch handelen vanuit relevante vaktheorie.
4. Je stimuleert en begeleidt artistieke mogelijkheden en onderzoekend vermogen van lerenden en hun doorgaande ontwikkeling, zowel op individueel als op groepsniveau.
5. Je speelt flexibel in op de educatieve situatie en past waar nodig je handelen direct op de situatie aan.
6. Je levert, een bijdrage aan de ontwikkeling van disciplineoverstijgende leerprocessen, zowel binnen de kunstvakken als daarbuiten.
7. Je toetst, evalueert en waardeert op verantwoorde wijze de ontwikkeling en voortgang van de lerenden.

Je kent:

- verschillende contexten waarin hedendaagse makers actief zijn, zoals commercieel, gesubsidieerd, educatief, uitvoerend, autonoom, toegepast, community- en social arts;
- verschillende soorten artistieke en creatieve praktijken en maakstrategieën (bv procesgericht, productgericht);
- de eigen kunstdiscipline uit meerdere historische en culturele perspectieven;
- instrumenten voor het beschouwen en bespreken van muziek, theater, dans, beeldend, film;
- het maatschappelijk functioneren van kunst in een interculturele, interdisciplinaire en cultuurhistorische context.

Je kent:

- diverse manieren om theorie en praktijk van kunst en cultuur over te dragen;
- kernconcepten en stromingen uit vakdidactiek, psychologie, pedagogiek en onderwijskunde;
- verschillende methodieken voor kunsteducatief ontwerp;
- interdisciplinaire methodieken om het actuele cultuuraanbod (dans, theater, muziek, film, beeldend) te ontsluiten en te beschouwen;
- het discours rond inclusie, kansengelijkheid en duurzaamheid in kunst en educatie;
- strategieën om kunsteducatie te verbinden met kritisch burgerschap;
- voorbeelden van transdisciplinair werken, zowel binnen kunstvakken als met andere disciplines;
- theorie over verschillende vormen van toetsen en beoordelen.

3. Omgevingsgericht handelen

Je brengt betekenisvolle kunsteducatieve interacties tot stand, waarbij je een relatie legt met sociaal-maatschappelijke vraagstukken.

1. Je reflecteert systematisch en kritisch op de ontwikkeling van je professionele identiteit, in interactie met de omgeving.
2. Je levert een inhoudelijke bijdrage aan verschillende vormen van overleg en samenwerkingen binnen diverse netwerken waarbij je relevante communicatiemethoden, -technieken en -strategieën hanteert.
3. Je ontwikkelt, alleen of met anderen, kleinschalige projecten²⁵ waarbij je op een ondernemende en georganiseerde wijze verschillende rollen vervult.
4. Je handelt vanuit interpersoonlijke sensitiviteit waarbij je onderliggende overtuigingen van jezelf en anderen op het gebied van culturele achtergrond, genderidentiteit, seksuele oriëntatie, religie, fysieke en mentale mogelijkheden en sociaal-economische status op een veilige manier aan de orde stelt.
5. Je draagt actief bij aan sociaal-maatschappelijke en ethische doelen als duurzaamheid en democratisch burgerschap.

4. Onderzoekend Handelen

Je handelt onderzoekend, gericht op het ontwikkelen en verbeteren van je kunsteducatieve beroepspraktijk.

1. Je signaleert actuele onderwerpen in de praktijk die voor jou een aanleiding vormen voor verder onderzoek en je formuleert wat je met je onderzoek wilt bijdragen aan die praktijk.
2. Je voert een onderzoek uit in de praktijk waarbij je planmatig, zorgvuldig en ethisch handelt.
3. Je verzamelt en documenteert op verschillende manieren informatie over je onderwerp, waarbij je actief verschillende perspectieven op het onderwerp afweegt.
4. Je analyseert en evalueert de verzamelde informatie op basis van persoonlijke ervaringen en (theoretische) bronnen en verwerkt jouw bevindingen in de beroepspraktijk.
5. Je deelt de opbrengsten van je onderzoek met belanghebbenden.

Je kent:

- actuele ontwikkelingen en de inrichting van kunst- en cultuureducatie in PO, VO, beroepsonderwijs en het buitenschoolse werkveld.
- modellen voor (zelf)reflectie;
- gespreks- en intervisietechnieken en evaluatiemethodes;
- beroepsethische richtlijnen in kunst en educatie;
- technieken voor presentaties en verslaglegging;
- vormen/modellen van ondernemerschap in kunst en educatie (b.v.: teaching artist, docent- kunstenaar, freelance kunsteducator).

Je kent:

- De fases van een onderzoekscyclus;
- voorbeelden van onderzoeksvormen (bijvoorbeeld ontwerpgericht, artistiek, literatuuronderzoek);
- onderzoeksinstrumenten uit artistiek en kunsteducatief onderzoek (bijvoorbeeld interviews, observaties, vragenlijsten, a/r/t/ography, logging).

6. De leeruitkomsten van de master kunsteducatie

1. Artistiek–Educatief handelen

Je realiseert vanuit een coherente, eigenzinnige en onderbouwde visie betekenisvolle kunsteducatieve processen en producten.

1. Je onderbouwt en positioneert een coherente, eigenzinnige artistiek–educatieve visie.
2. Je ontwerpt vanuit kennis en inzichten uit verschillende theorieën en praktijken inclusieve, kansrijke en betekenisvolle leeromgevingen.
3. Je geeft vanuit je visie sturing aan artistiek–educatieve processen, waarbij je inventief kan schakelen tussen verschillende rollen, contexten en sectoren.
4. Je analyseert en evalueert disciplineoverstijgende of interdisciplinaire processen in actuele kunsteducatieve beroepscontexten.
5. Je legt verbindingen tussen de wereld van verbeelding en experiment enerzijds en van structuren en verantwoording anderzijds.

2. Omgevingsgericht handelen

Je brengt op een professionele manier impactvolle kunsteducatieve interacties tot stand, waarbij je inspeelt op complexe sociaal–maatschappelijke thema's.

1. Je analyseert en evalueert kritisch je handelen in verschillende rollen en contexten en geeft gericht sturing aan je professionele ontwikkeling.
2. Je toont inhoudelijk, organisatorisch en zakelijk leiderschap in je eigen handelen en in het samenwerken met en aansturen van derden, waarbij je zorg draagt voor zowel een veilige als uitdagende leer– en werkomgeving.
3. Je communiceert, overlegt en onderhandelt effectief over sociale, organisatorische en economische aspecten die zijn verbonden aan de beroepspraktijk en kan daarbij een organisatie representeren.
4. Je toont ethische sensitiviteit en kan meervoudige perspectieven hanteren en vergelijken.
5. Je levert vanuit je kunsteducatieve expertise een structurele bijdrage aan professionele netwerken, lokaal, nationaal en/of internationaal.
6. Je draagt met je kunsteducatieve praktijk bij aan een duurzame en inclusieve samenleving en versterkt de maatschappelijke waarde van kunst en kunsteducatie.

3. Onderzoekend handelen

Je voert op navolgbare wijze onderzoek uit binnen complexe contexten, waarbij je een innovatieve bijdrage levert aan de beroepspraktijk.

1. Je signaleert en analyseert complexe en onvoorspelbare problemen in de beroepspraktijk, je anticipeert met je onderzoek op nieuwe ontwikkelingen en draagt bij aan de innovatie van het kunsteducatieve veld en discours.
2. Je voert zelfstandig of in teamverband onderzoek uit en handelt daarbij kritisch en ethisch, waarbij je voldoet aan de eisen geldigheid, transparantie en betrouwbaarheid.
3. Je articuleert een eigen stellingname ten aanzien van thema's in de brede kunsteducatieve context en onderbouwt deze met actuele, diverse bronnen en zelfgegenereerde praktijkdata, waarbij je meerdere interdisciplinaire perspectieven afweegt en integreert.
4. Je reflecteert systematisch op je positie als onderzoeker en de verantwoordelijkheden verbonden aan onderzoeksmatig werken.
5. Je deelt je onderzoeksresultaten binnen professionele en internationale onderzoeksgemeenschappen.

7. Bijlagen

7.1 Geschiedenis van de actualisering

Hieronder in vogelvlucht de belangrijkste momenten, documenten en processen rondom de relatie tussen werkveld, beroepsprofielen, opleidingsprofielen en opleidingen.

1997	Start gemaakt met de herstructurering van het kunstonderwijs.
1999	De Projectorganisatie Kunstvakonderwijs levert beroepsprofielen.
2004	De eerste generatie opleidingsprofielen voor de kunstvakdocentenopleidingen.
2009	Position paper KVDO (visiedocument).
2010	Commissie Dijkgraaf: 'De kwaliteit van het kunstonderwijs in Nederland is uitstekend, maar het profiel moet scherper.'
2011	'Raamconvenant landelijk overleg aansluiting sector kunstonderwijs – werkveld' afgesloten.
2011	Aanpassing eerste generatie opleidingsprofielen. De eindkwalificaties van het bachelorniveau zijn daarin beschreven in vijf competenties gerelateerd aan de wettelijk verankerde SBL-competenties.
2011	Kennisbases bachelor docentenopleidingen opgesteld, naar aanleiding van nieuwe afspraken in het hoger onderwijs over versterking van de kenniscomponent in de lerarenopleidingen.
2012	De kennisbases gevalideerd door het werkveld en gepubliceerd.
2012	Sectorplan kunstonderwijs (2012–2016), gevolgd door jaarlijkse voortgangsrapportages.
2013	Tweede generatie opleidingsprofielen bachelor- en masteropleidingen Kunsteducatie positief beoordeeld door het werkveld.
2013–15	Werkveldconsultaties ten behoeve van het opstellen van de beroepsprofielen door het LKCA.
2014	Start meerjarig project Peer-review Implementatie en Herijking Kennisbasis om de implementatie van de kennisbases uit 2012 te monitoren en de kennisbases inhoudelijk te actualiseren. Dit project loopt tot eind 2016.
2016	LKCA publiceert nieuwe beroepsprofielen voor kunstdocenten po, vmbo, havo en vwo, en het buitenschoolse werkveld (actieve cultuurparticipatie).
2016	Start herijkingsproces opleidingsprofielen.
2017–18	Het eerste gezamenlijke opleidingsprofiel voor de bacheloropleidingen vastgesteld. Voor het eerst is gekozen voor vier generieke KVDO-competenties en één aparte competentie, de artistieke, per discipline. In een tabel werd de relatie tot de pedagogische en didactische bekwaamheidseisen van de Onderwijscoöperatie aangegeven.

7.2 Positie van de Kunstvakdocentenopleidingen in het onderwijsstelsel

Er zijn nationaal en internationaal algemene niveau-aanduidingen voor hoger (beroeps)onderwijs, namelijk de Dublin descriptor; de niveau-aanduiding van de Vereniging Hogescholen (hbo-standaard); het European Qualification Framework (EQF) en daaruit voortvloeiende Netherlands Qualifications Framework (NLQF). In Nederland is de hbo-bachelor in het NLQF op niveau 6 gepositioneerd boven mbo-4 (niveau 4) en associate degree (niveau 5); de hbo-master staat op niveau 7.

Niveaubeschrijving associate degree

Sinds de invoering van de bachelor-masterstructuur aan het begin van deze eeuw zijn er binnen het wetenschappelijk onderwijs en het hbo bachelor- en masteropleidingen, waardoor internationale vergelijkingen en mobiliteit voor studenten beter mogelijk zijn dan voorheen. Het Ad-niveau is in 2006 opgenomen in het Nederlandse onderwijsstelsel en vanaf 1 januari 2018 volledig zelfstandig verankerd als opleiding in de Wet op het Hoger Onderwijs en Wetenschappelijk Onderzoek. Op het moment van schrijven worden er geen Ad-opleidingen op het gebied van kunstvakdocentschap aangeboden. Gezien de ongedeelde gradering is dat ook niet mogelijk. Wel is het denkbaar dat er in de toekomst opleidingen voor onderwijsassistenten in het kunstvakdomein zouden ontstaan.

Niveaubeschrijving bachelor

De niveaubeschrijving van de KVDO-bachelor sluit aan op de hbo-standaard voor het bachelor-niveau zoals dat door de Vereniging Hogescholen, destijds nog HBO-raad, beschreven is in 'Kwaliteit als opdracht'²⁶. Daarin wordt de kern van de hbo-bachelor beschreven, passend binnen de kaders van de Dublin-descriptor, het NLQF en het EQF. De standaard dient als een richtpunt voor de ontwikkeling van (landelijke) beroeps- en opleidingsprofielen en voor de uitwerking daarvan in de curricula van de afzonderlijke opleidingen.

Volgens deze standaard rust een hbo-bachelor op vier pijlers.

\ *Een gedegen theoretisch basis.* Dit gaat over algemene basiskennis zoals Nederlands, Engels en rekenen. Daarnaast gaat het vooral om de vakspecifieke kennis van het beroepsdomein waarvoor wordt opgeleid.

\ *Onderzoekend vermogen.* Het is cruciaal dat hbo-bachelors over een onderzoekend vermogen beschikken dat leidt tot reflectie, tot evidence based practice, en tot innovatie.

\ *Professioneel vakmanschap.* Bacheloropleidingen moeten zorgen dat studenten de kennis en vaardigheden aanleren die specifiek zijn voor de rol van de professional in een werkveld. Ook het hebben van een internationale oriëntatie maakt onderdeel uit van het vakmanschap, evenals het beschikken over een ondernemende houding.

\ *Beroepsethiek en maatschappelijke oriëntatie.* HBO-bachelors zijn geen eenzijdige toepassers, maar beroepsbeoefenaren die relaties moeten leggen met maatschappelijke en soms ethische vraagstukken. Het gaat om het bewustzijn van de betekenis van aangeleerde kennis en vaardigheden in hun maatschappelijke context.

Niveaubeschrijving Master

De masteropleiding Kunsteducatie is een interdisciplinaire opleiding waarin de vier disciplines beeldende kunst en vormgeving, dans, muziek en theater zijn geïntegreerd. Ze is opgericht om docenten en educatoren in staat te stellen zichzelf en het werkveld verder tot ontwikkeling te brengen op het gebied van onderzoek, beleid, management, samenwerkingsprojecten en ondernemerschap. Tijdens hun opleiding leren de masterstudenten

Kunsteducatie hun kunstpedagogische en didactische competenties toe te passen in nieuwe contexten en zeer verscheiden rollen (docent/ontwikkelaar, kunstenaar, educator, intermediair, consultant/manager, etc). Zij leren op innovatieve manieren complexe problemen op te lossen en hierover professioneel te communiceren. De afgestudeerde van de masteropleiding kan initiatieven opzetten en hier sturing en leiding aan geven.

Het niveau van de masteropleidingen Kunsteducatie is afgestemd op de professionele masterstandaard van de Vereniging Hogescholen, die gebaseerd is op nationale (NLQF) en internationale (EQF en Dublin-descriptor) standaarden voor het masterniveau. Het doel van de hbo-masterstandaard is het expliciet maken van de kern van een masteropleiding binnen een hbo-instelling.

COLOFON

Landelijk Opleidings Overleg KVDO – Kunstvakdocentenopleidingen 2025

Tekst

Eva van der Molen, projectleider/redacteur, in samenwerking met:

Werkgroep herijking opleidingsprofielen KVDO

Carla Lagarde – De Waal (Fontys)

Carmen Lamptey (HKU)

Elsbeth Veldpape (ArtEZ)

Imka Buurke (Hanzehogeschool)

Lot Siebe (AHK)

Adviescommissie Kennisparagraaf KVDO Body of Knowledge

Dr. Emiel Heijnen (voorzitter), lector Kunsteducatie (AHK)

Dr. Fabiola Camuti, lector Creatieve Maakprocessen en Leren (HKU)

Dr. Melissa Bremmer, lector Kunsteducatie (AHK)

Dr. Zeynep Gündüz, docent/onderzoeker dans en performance theorie (Fontys)

Begeleidingscommissie herijking opleidingsprofielen KVDO

Boris Saran (NHL/Stenden)

Dr. Emiel Heijnen (AHK)

Ellen Oosterwijk (Willem de Kooning Academie)

Ingrid Stoeper (Codarts)

Suzan Overmeer (Koninklijk Conservatorium)

Auteur van het beroepsprofiel
KVDO is dr. Emiel Copini,
onderzoeker bij o.a. ArtEZ
University of the Arts